

THE DE LA VALLÉE POUSSIN OPERATOR AND TRIGONOMETRIC POLYNOMIAL OPERATIONS

PAUL NEVAI

Background

This is the scanned copy of my (some kind of a prize winning) work submitted on December 29, 1969, for the 1970 Hungarian Scientific Student Conference (OTDK) held in Szeged, Hungary. I wrote it while I was an undergraduate student at Leningrad State University named after A. A. Zhdanov of the *Zhdanov Doctrine* fame. As I recall, the subject was recommended to me by my faculty advisor, Garald I. Natanson.

Most likely this was my first “research paper”. I don’t remember to what extent my results were obtained independently of the many similar ones available in the literature. The list of references indicates that I must have had some familiarity with the subject before I prepared the final version.

In particular, I don’t know if I was aware of Gábor Szegő’s groundbreaking paper on the Lebesgue constants of Fourier series; see *Mathematische Zeitschrift* 9 (1921), pp. 163–166. Hence, I don’t know where the idea for Lemmas 2–5 came from. However, I found the top formula in the footnote on p. 255 in the revised second 1965 edition of Naum I. Akhiezer’s Russian language book *Lectures on Approximation Theory*. Since my notation is a little different, I will give myself the benefit of doubt that I might have found it independently of others.

My main result is Theorem 1 on p. 8. Since I lost interest and touch with the subject, I don’t know if this was new then and whether it is still of any interest.

However, I was recently informed that an REU project at a Big Ten university proved a result that follows directly from Lemma 3 on p. 4. Hence, I thought it was perhaps prudent for me to e-publish my work and to put it up on arxiv.org.

N.B. As a student, I admired and worshiped Sergey Natanovich Bernstein, Lipót Fejér, Charles–Jean Étienne Gustave Nicolas de La Vallée Poussin, and Werner Wolfgang Rogosinski, but, as my upcoming works on the Bernstein inequality and on Bernstein–Rogosinski sums will show, only one of them remains in my hall of fame.

UPPER ARLINGTON (COLUMBUS), OHIO, USA

E-mail address: paul@nevai.us

Date: compiled: June 17, 2014.

Az 1970. évi OTDK konferenciára
benyújtott díjnyertes dolgozat.
Nem lett publikálva.

Vévai Gábor Pál

IV. évf. / Leningrádi Állami Egyetem, Matematikai és Mechanikai
kar. Tudományos vezető: Natanszon, G. I. /

A VALLÉE-POUSSIN-FÉLE OPERÁTORRÓL, VALAMINT A TRIGONOMETRIKUS POLINOMIÁLIS OPERÁCIÓKRÓL.

Legyen $\tilde{C}$ a 2π -periódikus, folytonos, valós függvények Banach-tere a szokásos módon értelmezett normával, továbbá $\tau_{n,m}$ a Vallée Poussin-féle operátor. A dolgozat első részében megmutatjuk, hogy

$$\|\tau_{n,m}\| = \frac{4}{\pi^2} \ln \frac{2n-m+1}{m+1} + C_{n,m}, \text{ ahol } 0.598 \leq C_{n,m} \leq 1.233.$$

Legyen H_n^T az n -nél nem magasabb fokú trigonometrikus polinomok halmaza, és legyen $U_{n,m}$ a következő tulajdonságokkal rendelkező lineáris és folytonos operáció:

$$U_{n,m}: \tilde{C} \rightarrow \tilde{C}, \quad U_{n,m}(\tilde{C}) \subset H_n^T, \quad U_{n,m} \Big|_{H_m^T} = E_{H_m^T}.$$

Legyen

$$U_{n,m} \left(\frac{\cos kt}{\sin kt} \right) = \sum_{j=0}^n \left(\frac{a_{kj}}{c_{kj}} \cos jt + \frac{b_{kj}}{d_{kj}} \sin jt \right), \quad k > m.$$

Ekkor fennáll a következő egyenlőség:

$$\int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f; x-\tau) d\tau = 2\pi \Phi_m(f; x) + \pi \sum_{k=m+1}^n \{ (a_{kk} + d_{kk}) (\alpha_k \cos kx + \beta_k \sin kx) + (b_{kk} - c_{kk}) (\alpha_k \sin kx - \beta_k \cos kx) \}.$$

ahol $f_v = f(\tau + \cdot)$, valamint α_k és β_k az f függvény Fourier-együtthatói.

Legyen $\{U_{n,m_n}\}_{n=0}^{\infty}$ a fentebbi operációk egy sorozata. Véhány feltételt adunk, amikor

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \|U_{n,m_n}\|_{\tilde{C}} = +\infty$$

Befejezésképpen a Lozinsz'ij - Harsiladze tételnek egy általánosítását bizonyítjuk be.

LENINGRÁD, 1969. december 29.

Legyen $\tilde{C}$ a valós számegyenesen értelmezett, folytonos és 2π -periódikus függvények Banach-tere, ahol a normát a következőképpen határozzuk meg:

$$\|f\| = \max_{x \in \mathbb{R}_1} |f(x)|$$

Minden $f \in \tilde{C}$ függvényhez hozzá lehet rendelni az "f" függvény Fourier sorát:

$$\Phi(f; x) = \frac{a_0(f)}{2} + \sum_{k=1}^{\infty} a_k(f) \cos kx + b_k(f) \sin kx,$$

ahol az $a_k(f)$ $k=0, \infty$, $b_k(f)$ $k=1, \infty$ együtthatókat a szokásos módon értelmezzük.

Legyen $\Phi_n(f; x) \equiv \Phi_n(f)$ az "f" függvény Fourier-sorának "n"-ik részösszege. Képezzük a következő, u.n. Vallée Poussin-féle összegeket:

$$(1) \quad T_{n,m}[f] \equiv T_{n,m}[f; x] = \frac{1}{m+1} \sum_{k=n-m}^n \Phi_k(f; x); \quad f \in \tilde{C}; \quad n=1, \infty, \quad m=\overline{0, n}$$

Világos, hogy $T_{n,m}[f] \in H_n^T$, ahol " H_n^T " az összes "n"-nél nem magasabb fokú trigonometrikus polinom halmaza. Tehát annál is inkább $T_{n,m}[f] \in \tilde{C}$. Továbbá nem nehéz megmutatni, hogy " $T_{n,m}$ " lineáris és a " $\tilde{C}$ "-metrikában folytonos. Tehát rögzített "m" és "n" mellett az " $\mathcal{L}(\tilde{C}, \tilde{C})$ " elemének tekinthetjük, ahol az " $\mathcal{L}(\tilde{C}, \tilde{C})$ " a " $\tilde{C}$ "-nak a " $\tilde{C}$ "-ba való összes lineáris és folytonos leképezések algebrája. Mivel az " $\mathcal{L}(\tilde{C}, \tilde{C})$ " Banach-tér a következő normával:

$$\|U\|_{\tilde{C}} = \sup_{\|f\| \leq 1} \|Uf\|, \quad U \in \mathcal{L}(\tilde{C}, \tilde{C}).$$

ezért nézhetjük a

$$(2) \quad \|T_{n,m}\| = \sup_{\|f\| \leq 1} |T_{n,m}[f; x]|$$

menyiséget, ahol "m" és "n" rögzített. A továbbiakban a /2/ értéket fogjuk megbecsülni. Mindenekelőtt az /1/ for-

mulát egyszerűbb alakra hozzuk. Ismeretes, hogy

$$\Phi_n(f; x) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f_x(t) \frac{\sin(2n+1)\frac{t}{2}}{\sin \frac{t}{2}} dt,$$

ahol

$$f_x(t) = f\left(x + \frac{t}{2}\right).$$

Tehát

$$\tau_{n,m}[f; x] = \frac{1}{2\pi(m+1)} \int_{-\pi}^{\pi} f_x(t) \left(\sum_{k=n-m}^n \sin(2k+1)\frac{t}{2} \right) \frac{1}{\sin \frac{t}{2}} dt.$$

LEMMA 1.

Ha $p \leq q$, akkor érvényes a következő egyenlőség:

$$(3) \quad \sum_{j=p}^q \sin(2j+1)t = \frac{\sin(p+q+1)t \sin(q-p+1)t}{\sin t}.$$

Bizonyítás:

Mivel

$$\sum_{j=p}^q \sin(2j+1)t = \Im \left(\sum_{j=p}^q e^{(2j+1)it} \right),$$

ezért elég a zárójelben levő összeget kiszámítanunk. Ez utóbbi pedig nem más, mint egy mértani sorozat első " $q-p+1$ " tagjának az összege, melynek első eleme $e^{(2p+1)it}$, nevezője pedig e^{2it} . Tehát

$$\sum_{j=p}^q e^{(2j+1)it} = e^{(2p+1)it} \frac{e^{2it(q-p+1)} - 1}{e^{2it} - 1},$$

amelyet a következő alakra hozhatunk:

$$e^{(q+p+1)it} \frac{\sin t(q-p+1)}{\sin t},$$

ahonnan a lemma állítása már triviális.

A /3/ formulából következik, hogy

$$(4) \quad \tau_{n,m}[f; x] = \frac{1}{2\pi(m+1)} \int_{-\pi}^{\pi} f_x(t) \frac{\sin(2n-m+1)\frac{t}{2} \sin(m+1)\frac{t}{2}}{\sin^2 \frac{t}{2}} dt.$$

LEMMA 2.

Az összes valós " z " esetén érvényes a következő egyenlőség:

$$(5) \quad \frac{1}{\sin^2 z} = \sum_{n=-\infty}^{\infty} \frac{1}{(z+n\pi)^2}$$

Bizonyítás:

Mivel mindkét oldalon π -periodikus függvény áll, ezért

elegendő az állítást a $[0, \pi]$ szakaszra bizonyítanunk. A $\{\cos kx\}_{k=0}^{\infty}$ teljes rendszert alkot az $L_2[0, \pi]$ -ban tehát a $\cos ax$ függvényt, ahol $0 < a < 1$ Fourier-sorba lehet fejteni e rendszer alapján, és a következőt kapjuk:

(6)

$$\cos ax = \frac{\sin a\pi}{a\pi} + \frac{2\sin a\pi}{\pi} \sum_{n=1}^{\infty} \frac{(-1)^n}{a^2 - n^2} \cos nx.$$

Ha ebben az egyenletben "x" helyébe " π "-t írunk, aztán az egészet elosztjuk $\sin a\pi$ -val, és végül " $a\pi$ " helyébe " $z\pi$ "et helyettesítünk be, ahol $0 < z < \pi$, akkor a /6/ formula a következőképpen fog kinézni:

$$\operatorname{ctg} z = \frac{1}{z} + \sum_{n=1}^{\infty} \frac{2z}{z^2 - n^2\pi^2}, \quad z \in (0, \pi),$$

vagy

$$\operatorname{ctg} z = \sum_{n=-\infty}^{\infty} \frac{1}{(z + n\pi)^2}, \quad z \in (0, \pi).$$

Ha ez utóbbit formálisan differenciáljuk tagonként, akkor

$$\frac{1}{\sin^2 z} \sim \sum_{n=-\infty}^{\infty} \frac{1}{(z + n\pi)^2}, \quad z \in (0, \pi).$$

Ha bebizonyítjuk, hogy ez a sor egyenletesen konvergál minden $[\delta, \pi - \delta]$ szakaszon, ahol $0 < \delta < \frac{\pi}{2}$ tetszőleges, akkor a " $\sim$ " jelet helyettesíthetjük az "=" jellel. Az, hogy ez a sor egyenletesen konvergál a $[\delta, \pi - \delta]$ szakaszon, következik abból, hogy létezik konvergencia majoránsa:

$$\sum_{n=-\infty}^{-1} \frac{1}{(n\pi + \pi - \delta)^2} + \sum_{n=0}^{\infty} \frac{1}{(n\pi + \delta)^2}.$$

Megjegyezvén, hogy /5/ igaz, ha " z "=0 vagy " z "= π , be is fejezzük a bizonyítást.

Az /5/ formulából következik, hogy

$$\tau_{n,m}[f; x] = \frac{2}{\pi(m+1)} \int_{-\pi}^{\pi} \left(\sum_{k=-\infty}^{\infty} f(t) \frac{\sin \frac{1}{2}(2n-m+1)t \sin \frac{1}{2}(m+1)t}{(t+2k\pi)^2} \right) dt.$$

Mivel az integrálandó sor egyenletesen konvergál minden δ és a $[-\pi, \pi]$ szakaszon, ahol " δ " elég kicsiny pozitív szám, ezért megengedhető a tagonkénti integrálás, vagyis

$$T_{n,m}[f; x] = \frac{2}{\pi(m+1)} \sum_{k=-\infty}^{\infty} \int_{-T}^T f_x(t) \frac{\sin \frac{t}{2}(2n-m+1) \sin \frac{t}{2}(m+1)}{(t+2k\pi)^2} dt.$$

Mindegyik integrálban új változót vezetünk be, és pedíg: $t+2k\pi = u$

Tekintetbevéve, hogy minden egész "m" és "n" esetén

$$\sin \frac{t}{2}(2n-m+1) \sin \frac{t}{2}(m+1) f_x(t) \in \tilde{C}$$

Azt kapjuk, hogy

$$T_{n,m}[f; x] = \frac{2}{\pi(m+1)} \sum_{k=-\infty}^{\infty} \int_{(2k-1)\pi}^{(2k+1)\pi} f_x(u) \frac{\sin \frac{u}{2}(2n-m+1) \sin \frac{u}{2}(m+1)}{u^2} du$$

vagyis

$$T_{n,m}[f; x] = \frac{2}{\pi(m+1)} \int_{-\infty}^{\infty} f_x(u) \frac{\sin \frac{u}{2}(2n-m+1) \sin \frac{u}{2}(m+1)}{u^2} du$$

Ismét új változót vezetünk be, mégpedig $(m+1)u = v$. Legyen

$$\alpha = \alpha(n, m) = \frac{2n-m+1}{m+1}.$$

Innen

$$(7) \quad T_{n,m}[f; x] = T_{n,m}[f; x] = \frac{2}{\pi} \int_{-\infty}^{\infty} f_x\left(\frac{v}{m+1}\right) \frac{\sin \frac{v}{2} \alpha \sin \frac{v}{2}}{v^2} dv,$$

ahol tehát

$$1 \leq \alpha < \infty.$$

LEMMA 3.

$$(8) \quad \|T_{\alpha}\| = \frac{2}{\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{|\sin \frac{v}{2} \alpha \sin \frac{v}{2}|}{v^2} dv.$$

Bizonyítás:

Az, hogy az " $\leq$ " igaz, triviális. Megmutatjuk, hogy valójában az " $=$ " jele áll fenn. A /4/ formulából világos, hogy

$$T_{n,m}[f; x] = \int_{-T}^T f_x(t) \cdot K(t, n, m) dt,$$

ahol $K(t, n, m) \in \tilde{C}$. Megmutatjuk, hogy létezik egy olyan sorozat $\{f_k(t)\}_{k=1}^{\infty}$, amelyre nézve

$$\lim_{k \rightarrow \infty} f_k(t) = \text{sign } K(t, n, m) dt,$$

valamint $f_k(t) \in \tilde{C}$ és $\|f_k\| \leq 1$. Valóban vehetjük az alábbi sorozatot:

$$f_k(t) = \max\{-1; \min[k \cdot K(t-x, n, m); 1]\}.$$

Könnyen ellenőrizhető, hogy ez a sorozat megfelel a fentebb felsorolt követelményeknek. Ezek után Lebesgue az integrálon belüli határátmenetről szóló tételének a segítségével azt kapjuk, hogy

$$\int_{-\pi}^{\pi} f_k(x+t) K(t, n, m) dt \xrightarrow{k \rightarrow \infty} \int_{-\pi}^{\pi} |K(t, n, m)| dt,$$

no de a meghatározás szerint minden "k"-ra

$$\int_{-\pi}^{\pi} f_k(x+t) K(t, n, m) dt \leq \|T_{n, m}\|,$$

tehát

$$\int_{-\pi}^{\pi} |K(t, n, m)| dt \leq \|T_{n, m}\|,$$

vagy

$$\frac{2}{\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{|\sin \frac{uv}{2} \sin \frac{v}{2}|}{v^2} dv \leq \|T_{n, m}\|.$$

amit bizonyítaniunk kellett.

Feladatunk tehát ekvivalens a /8/ integrál becslésével.

LEMMA 4.

(9)

$$|\sin t| = \frac{8}{\pi} \sum_{k=1}^{\infty} \frac{\sin^2 kt}{4k^2 - 1}.$$

Bizonyítás:

Ugyanúgy, mint a "lemma 2."-ben eljárva

$$|\sin t| = \frac{2}{\pi} - \frac{4}{\pi} \sum_{k=1}^{\infty} \frac{\cos 2kt}{4k^2 - 1}.$$

Vagyis

$$|\sin t| = \frac{4}{\pi} \sum_{k=1}^{\infty} \frac{1 - \cos 2kt}{4k^2 - 1},$$

mivel világos, hogy

$$\frac{1}{2} = \sum_{k=1}^{\infty} \frac{1}{4k^2 - 1},$$

amit bizonyítani kellett.

LEMMA 5.

Tetszőleges valós "p" és "q" mellett

$$(10) \quad I \equiv \int_{-\infty}^{\infty} \frac{\sin^2 qx \sin^2 px}{x^2} dx = \frac{\pi}{8} (p+q - |p-q|).$$

Bizonyítás:

Az, hogy "I" létezik és véges nagyságu, következik onnan, hogy az integrálandó függvény pozitív, nullához tart, ha "x" is nullához tart, és $O(\frac{1}{x^2})$ lesz, ha "x" a végtelenhez tart.

Ha "I"-t parciálisan integráljuk, akkor

$$I = -\frac{1}{x} (\sin^2 qx \sin^2 px) \Big|_{-\infty}^{\infty} + \int_{-\infty}^{\infty} q \sin 2qx \sin^2 px + p \sin 2px \sin^2 qx dx.$$

Vagyis

$$I = \frac{1}{2} \int_{-\infty}^{\infty} q \sin 2qx (1 - \cos 2px) + p \sin 2px (1 - \cos 2qx) dx.$$

Ismeretes, hogy

$$\int_{-\infty}^{\infty} \frac{\sin at}{t} dt = (\text{sign } a) \cdot \frac{\pi}{2}.$$

Tehát

$$I = \frac{\pi}{4} p - \frac{1}{2} \int_{-\infty}^{\infty} (p-q) \sin 2px \cos 2qx dx.$$

Mivel "p" és "q" egyenjogua, ezért

$$I = \frac{\pi}{4} q - \frac{1}{2} \int_{-\infty}^{\infty} (q-p) \sin 2qx \cos 2px dx.$$

Ahonnán:

$$2I = \frac{\pi}{4} (p+q) - \frac{1}{2} (p-q) \int_{-\infty}^{\infty} \frac{\sin (p-q) 2x}{x} dx.$$

Innen már a lemma állítása közvetlenül következik.

A /9/ és /10/ formula segítségével /8/-at leegyszerűsithetjük:

$$\|T_2\| = \frac{256}{\pi^3} \int_0^{\infty} \sum_{k,j=1}^{\infty} \frac{\sin^2 \frac{kx}{2} \sin^2 \frac{jx}{2}}{v^2 (4k^2-1)(4j^2-1)} dv.$$

Beppo Lévi tétele értelmében felcserélhetjük a szummázás és az integrálás sorrendjét, és kiszámítván az integrálokat, azt kapjuk, hogy

$$\|T_\alpha\| = \frac{16}{\pi^2} \sum_{k,j=1}^{\infty} \frac{(k\alpha+j) - |k\alpha-j|}{(4k^2-1)(4j^2-1)} \quad , \quad 1 \leq \alpha < +\infty$$

LEMMA 6.

Legyen

$$A_n = \sum_{k=1}^n \frac{1}{2k-1}.$$

Ebben az esetben érvényes a következő egyenlőtlenség:

$$C_1 + \frac{1}{2} \ln(n+1) \leq A_n \leq C_2 + \frac{1}{2} \ln n$$

ahol

$$C_1 = 0.653$$

$$C_2 = 1.040$$

Bizonyítás:

Vezessük be a következő sorozatot:

$$H_n = \sum_{k=1}^n \frac{1}{k}.$$

Ismert, hogy

$$\lim_{n \rightarrow \infty} (H_n - \ln(n+1)) = C,$$

ahol "C" az Euler-féle állandó ≈ 0.557 . Világos, hogy

$$A_n = H_{2n} - \frac{1}{2} H_n.$$

Tehát

$$\lim_{n \rightarrow \infty} (A_n - \ln(2n+1) + \frac{1}{2} \ln(n+1)) = \frac{C}{2}.$$

Könnyen ellenőrizhető, hogy

$$A_n - \ln(2n+1) + \frac{1}{2} \ln(n+1) = \sum_{k=1}^n \alpha(k),$$

ahol

$$\alpha(x) = \frac{1}{2x-1} + \frac{1}{2} \ln \frac{x+1}{x} - \ln \frac{2x+1}{2x-1}, \quad x \in [1, +\infty).$$

Megmutatjuk, hogy $\alpha(x) \downarrow [1, \infty)$. Valóban:

$$\alpha'(x) = \frac{-12x^2 - 8x - 1}{2(2x-1)^2(x+1)x(2x+1)}$$

Ahonnán világos, hogy $\alpha'(x) < 0$. Mivel

$$\lim_{x \rightarrow \infty} \alpha(x) = 0$$

ezért

$$\alpha(x) \geq 0$$

Tehát

Tehát

$$A_1 - \ln 3 + \frac{1}{2} \ln 2 \leq A_n - \ln(2n+1) + \frac{1}{2} \ln(n+1) \leq \frac{C}{2},$$

vagyis

$$0.248 \leq A_n - \ln(2n+1) + \frac{1}{2} \ln(n+1) \leq 0.288$$

Tekintsük a következő egyenlőtlenségeket:

$$\ln(2n+1) - \frac{1}{2} \ln(n+1) = \frac{1}{2} (\ln n + \ln(4 + \frac{1}{n+1})) \leq \frac{1}{2} \ln n + \frac{1}{2} \ln \frac{9}{2},$$

valamint a következőt:

$$\ln(2n+1) - \frac{1}{2} \ln(n+1) = \frac{1}{2} \ln(n+1) + \ln(1 + \frac{n}{n+1}) \geq \frac{1}{2} \ln(n+1) + \ln \frac{3}{2}$$

Innen azt kapjuk, hogy

$$0.248 + \ln \frac{3}{2} + \frac{1}{2} \ln(n+1) \leq A_n \leq 0.288 + \frac{1}{2} \ln \frac{9}{2} + \frac{1}{2} \ln n,$$

amit bizonyítanunk kellett.

LEMMA 7.

A következő sorok konvergálnak

$$(13) \quad \sum_{k=1}^{\infty} \frac{\ln k}{4k^2 - 1}, \quad \sum_{k=1}^{\infty} \frac{1}{(4k^2 - 1)(2k+1)},$$

és összegük rendre a következő:

$$(14) \quad 0.239, \quad 0.133.$$

A lemma állítása triviális, az első két összeget számítógép segítségével lehet megkapni, a harmadikat a sor egyszerű törtre bontásából nyerhetjük.

Most már rátérhetünk a főtétele megfogalmazására.

TÉTELE

$$(15) \quad \|\tau_\alpha\| = \frac{4}{\pi^2} \ln \alpha + C_\alpha,$$

ahol

$$0.598 \leq C_\alpha \leq 1.233.$$

Bizonyítás:

Az egyszerűség miatt legyen

$$\frac{\pi^2}{16} \|\tau_\alpha\| = \lambda(\alpha) \equiv \lambda.$$

/11/-et felhasználva:

$$\lambda = \sum_{k=1}^{\infty} \left[\sum_{j=1}^{[k\alpha]} \frac{2j}{(4k^2-1)(4j^2-1)} + \sum_{j=[k\alpha]+1}^{\infty} \frac{2k\alpha}{(4k^2-1)(4j^2-1)} \right].$$

Mivel a sor pozitív, ezért $\lambda = \lambda_1 + \lambda_2$, ahol

$$\lambda_1 = \sum_{k=1}^{\infty} \sum_{j=1}^{[k\alpha]} \frac{2j}{(4k^2-1)(4j^2-1)},$$

és

$$\lambda_2 = \sum_{k=1}^{\infty} \sum_{j=[k\alpha]+1}^{\infty} \frac{2k\alpha}{(4k^2-1)(4j^2-1)}.$$

Először tekintsük részletesebben " λ_1 "-et.

$$\lambda_1 = \sum_{k=1}^{\infty} \frac{2}{4k^2-1} \lambda_1^{k\alpha},$$

ahol

$$\lambda_1^{k\alpha} = \sum_{j=1}^{[k\alpha]} \frac{j}{4j^2-1}.$$

Könnyen ellenőrizhető, hogy

$$\lambda_1^{k\alpha} = \frac{1}{4} \left(\frac{1}{2[k\alpha]+1} - 1 \right) + \frac{1}{2} \sum_{j=1}^{[k\alpha]} \frac{1}{2j-1}.$$

/12/-ből következik, hogy

$$\frac{1}{4} \frac{1}{2[k\alpha]+1} - \frac{1}{4} + \frac{1}{2} (C_1 + \frac{1}{2} \ln([k\alpha]+1)) \leq \lambda_1^{k\alpha} \leq \frac{1}{4} \frac{1}{2[k\alpha]+1} - \frac{1}{4} + \frac{1}{2} (C_2 + \frac{1}{2} \ln[k\alpha]),$$

vagyis

$$-\frac{1}{4} + \frac{1}{2} (C_1 + \frac{1}{2} \ln k + \frac{1}{2} \ln \alpha) \leq \lambda_1^{k\alpha} \leq \frac{1}{4} \frac{1}{2k+1} - \frac{1}{4} + \frac{1}{2} (C_2 + \frac{1}{2} \ln k + \frac{1}{2} \ln \alpha).$$

Tehát

$$\lambda_1 \leq \frac{1}{2} \sum_{k=1}^{\infty} \frac{1}{(4k^2-1)(2k+1)} - \frac{1}{4} + \frac{1}{2} C_2 + \frac{1}{4} \ln \alpha + \frac{1}{2} \sum_{k=1}^{\infty} \frac{\ln k}{4k^2-1},$$

és

$$\lambda_1 \geq -\frac{1}{4} + \frac{1}{2} C_1 + \frac{1}{4} \ln \alpha + \frac{1}{2} \sum_{k=1}^{\infty} \frac{\ln k}{4k^2-1},$$

ahonnan

$$\frac{1}{4} \ln \alpha + 0.195 \leq \lambda_1 \leq \frac{1}{4} \ln \alpha + 0.455$$

Áttérünk " λ_2 " becslésére.

$$\lambda_2 = \sum_{k=1}^{\infty} \frac{2k\alpha}{4k^2-1} \lambda_2^{k\alpha},$$

ahol

$$\lambda_2^{k\alpha} = \sum_{j=[k\alpha]+1}^{\infty} \frac{1}{4j^2-1}.$$

Világos, hogy

$$\lambda_2^{k\alpha} = \frac{1}{2} \frac{1}{2[k\alpha]+1}.$$

Vagyis

$$\lambda_2 = \frac{1}{2} \sum_{k=1}^{\infty} \frac{1}{4k^2-1} \cdot \frac{2k\alpha}{2[k\alpha]+1},$$

ahonnan

$$\lambda_2 \leq \frac{1}{2} \sum_{k=1}^{\infty} \frac{1}{4k^2-1} \left(1 + \frac{1}{2[k\alpha]+1}\right) \leq \frac{1}{4} + \frac{1}{2} \sum_{k=1}^{\infty} \frac{1}{(4k^2-1)(2k+1)},$$

és

$$\lambda_2 \geq \frac{1}{2} \sum_{k=1}^{\infty} \frac{1}{4k^2-1} \left(1 - \frac{1}{2[k\alpha]+1}\right) \geq \frac{1}{4} - \frac{1}{2} \sum_{k=1}^{\infty} \frac{1}{(4k^2-1)(2k+1)}.$$

Innen már következik, hogy

$$0.184 \leq \lambda_2 \leq 0.316.$$

A tétel bizonyítása ezek után már nem okoz problémát.

Tehát azt kaptuk, hogy

$$\|T_{n,m}\| = \frac{4}{\pi^2} \ln \frac{2n-m+1}{m+1} + O(1),$$

vagyis

$$\|T_{n,m}\| = \frac{4}{\pi^2} \ln \frac{n}{m+1} + \frac{4}{\pi^2} \ln \left(2 - \frac{m-1}{n}\right) + O(1),$$

tehát

$$\|T_{n,m}\| = \frac{4}{\pi^2} \ln \frac{n}{m+1} + O(1).$$

A tétel ilyen formában ismert.

(16)

Mielőtt rátérnénk a következményekre, felsorolunk néhány meghatározást és tételt.

Definíció

Legyen "X" tetszőleges halmaz, "Y" topológikus tér, továbbá legyenek T_0 és $\{T_n\}_{n=1}^{\infty}$ olyan operátorok, amelyeknek az értelmezési tartománya az "X" halmaz, értékészlete pedig az "Y" topológikus tér egy része. Azt mondjuk, hogy $\{T_n\}_{n=1}^{\infty}$ pontonként konvergál T_0 -hoz, miközben "n" a végtelenhez tart, ha "X" minden "x" elemére

$$\lim_{n \rightarrow \infty} T_n(x) = T_0(x)$$

Erthető, hogy $\{T_n\}_{n=1}^{\infty}$ pontonként konvergál T_0 -hoz akkor és csak akkor, ha "X" minden "x" elemére létezik a

$$\lim_{n \rightarrow \infty} T_n(x)$$

T E T E L / Banach-Steinhaus /

Legyen "X" és "Y" Banach-tér, továbbá legyen a $\{T_n\}_{n=1}^{\infty}$ operáció sorozat, ahol

$$T_n \in \mathcal{L}(X, Y)$$

$$n = \overline{1, \infty}$$

Ez az operáció sorozat akkor, és csak akkor konvergál pontonként, ha először is létezik a

$$\lim_{n \rightarrow \infty} T_n(z) \quad , \quad z \in Z$$

ahol "Z" lezártja "X", azonkívül

$$\|T_n\| = O(1)$$

Definíció

Legyen "n" és "m" nem negatív egész szám, mégpedig $m \leq n$, továbbá legyen $U_{n,m} \in \mathcal{L}(\bar{C}, \bar{C})$. Azt mondjuk, hogy $U_{n,m}$ /n,m/ típusu trigonometrikus, polinomiális operáció / a tovább-

biakban TPO- $/n, m/$ /, ha

$$U_{n,m}(\tilde{C}) \subset H_n^\pi$$

és

$$U_{n,m} \Big|_{H_m^\pi} = E_{H_m^\pi}$$

PÉLDA

Világos, hogy $\Phi_n(f) = \text{TPO}(n, n)$, vagy $\tau_{n,m} = \text{TPO}(n, n-m)$.

Tehát, ha $U_{n,m} = \text{TPO}(n, m)$, akkor

$$U_{n,m}(f; x) = \frac{a_0}{2} + \sum_{k=1}^n a_k \cos kt + b_k \sin kt.$$

Könnyen belátható, hogy

$$a_k = \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f; t) \cos kt \, dt, \quad k = \overline{0, n},$$

és

$$b_k = \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f; t) \sin kt \, dt, \quad k = \overline{1, n}.$$

Innen azt kapjuk, hogy

$$U_{n,m}(f; x) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f; t) \frac{\sin(2n+1)\frac{t-x}{2}}{\sin\frac{t-x}{2}} \, dt,$$

vagyis

$$(17) \quad U_{n,m}(f; x) = \int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f; v) \mathcal{D}_n(t) \, dt,$$

ahol $\mathcal{D}_n(t)$ az u.n. "n"-ik Dirichlet függvény. A /17/-es

formulában "x" helyébe "x-v"-t, "f" helyébe "f_v"-t írunk, aztán "v" szerint integráljuk a kapott kifejezést a $[-\pi, \pi]$ szakaszon. Miután felcseréljük az integrálás sorrendjét, a következőt kapjuk:

$$\int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f; v) \, dv = \int_{-\pi}^{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f_{x+v}; t-v) \, dv \mathcal{D}_n(t) \, dt.$$

Tekintsük részletesebben az alábbi kifejezést:

$$\int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f_{x+v}; t-v) \, dv.$$

Ha " k " > " m ", akkor legyen

$$(19') \quad U_{n,m}(\cos kt; t) = \sum_{j=1}^n a_{kj} \cos jt + b_{kj} \sin jt \equiv P(t)$$

és

$$(19'') \quad U_{n,m}(\sin kt; t) = \sum_{j=1}^n c_{kj} \cos jt + d_{kj} \sin jt \equiv R(t).$$

Ha " k " ≤ " m ", akkor a meghatározás szerint

$$U_{n,m} \begin{pmatrix} \cos \\ \sin \end{pmatrix} kt; t = \begin{pmatrix} \cos \\ \sin \end{pmatrix} kt$$

Legyen először $f(t)$ egy az

$$1, \cos t, \sin t, \cos 2t, \sin 2t, \dots$$

trigonometrikus rendszer elemei közül. Három esetet fogunk megkülönböztetni.

I.

$$f(t) = \cos kt \quad / \text{vagy} = \sin kt / \quad , \quad k \leq m.$$

Ekkor

$$U_{n,m}(f_{x+v}; t-v) = f_{x+v}(t-v) = f(x+t).$$

Tehát

$$(20) \quad \int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f_{x+v}; t-v) dt = 2\pi f(x+t) = 2\pi \cos k(x+t).$$

II.

$$f(t) = \sin kt \quad / \text{vagy} = \cos kt / \quad , \quad m < k \leq n.$$

Ebben az esetben a meghatározás szerint:

$$U_{n,m}(f_{x+v}; t) = U_{n,m}(\sin k(x-v+t); t).$$

Tehát

$$U_{n,m}(f_{x+v}; t) = \sin k(x-v) U_{n,m}(\cos kt; t) + \cos k(x-v) U_{n,m}(\sin kt; t).$$

Figyelembe véve a /19/-es formulát

$$U_{n,m}(f_{x+v}; t) = \sin k(x-v) P(t) + \cos k(x-v) R(t).$$

Ahonnán

$$U_{n,m}(f_{x,v}; t+v) = \sin k(x-v) P(t+v) + \cos k(x-v) R(t+v).$$

Ezt integrálva és ismét tekintetbe véve a /19/-es formulát, azt kapjuk, hogy

$$\begin{aligned} \int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f_{x,v}; t+v) dv &= a_{kk} \int_{-\pi}^{\pi} \sin k(x-v) \cos k(t+v) dv + \\ &+ b_{kk} \int_{-\pi}^{\pi} \sin k(x-v) \sin k(t+v) dv + c_{kk} \int_{-\pi}^{\pi} \cos k(x-v) \cos k(t+v) dv \\ &+ d_{kk} \int_{-\pi}^{\pi} \cos k(x-v) \sin k(t+v) dv. \end{aligned}$$

Az integrálokat kiszámítván az alábbi kifejezést kapjuk:

$$(21) \quad \int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f_{x,v}; t+v) dv = \pi(a_{kk} + d_{kk}) \sin k(t+x) + \pi(c_{kk} - b_{kk}) \cos k(t+x).$$

Ha most $f(t) = \cos kt$, ahol $m < k < n$, akkor ugyanezt a gondolat menetet követve azt kapjuk, hogy

$$(22) \quad \int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f_{x,v}; t+v) dv = \pi(a_{kk} + d_{kk}) \cos k(t+x) + \pi(b_{kk} - c_{kk}) \sin k(t+x).$$

III.

$$f(t) = \cos kt \quad \text{vagy} \quad = \sin kt, \quad n < k.$$

Felhasználva azt a tényt, hogy

$$U_{n,m}(\mathcal{C}) \in H_n^{\pi},$$

és a II. pontban alkalmazott módszer segítségével a következő eredményre jutunk:

$$(23) \quad \int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f_{x,v}; t+v) dv = 0.$$

A /20/, /21/, /22/, /23/ és a /18/ formulárból könnyen belátható, hogy ha $f(x)$ egy a trigonometrikus rendszer elemei közül, akkor fennáll a következő egyenlőség:

(24)

$$\int_{-\pi}^{\pi} U_{nm}(f; x-v) dv =$$

$$\begin{cases} 2\pi \Phi_m(f; x), & \text{ha } f(x) \text{ folytonos } \leq m < n, \\ \pi(a_{kk} + d_{kk}) \cos kx + \pi(b_{kk} - c_{kk}) \sin kx, & \text{ha } f(x) = \cos kx, m \leq k \leq n \\ \pi(a_{kk} + d_{kk}) \sin kx - \pi(b_{kk} - c_{kk}) \cos kx, & \text{ha } f(x) = \sin kx, m < k \leq n. \end{cases}$$

Legyen

$$H^{\pi} = \bigcup_{n=0}^{\infty} H_n^{\pi}$$

Mivel $U_{n,m}$ lineáris, ezért " H^{π} " minden " f " elemére, ahol

$$f(x) = \frac{\alpha_0}{2} + \sum_{k=1}^N \alpha_k \cos kx + \beta_k \sin kx, \quad \text{N tetszőleges}$$

érvényes az alábbi egyenlőség:

(25)

$$\int_{-\pi}^{\pi} U_{nm}(f; x-v) dv = 2\pi \Phi_m(f; x) + \pi \sum_{k=m+1}^n \{ (\alpha_k + d_{kk}) \cdot (\alpha_k \cos kx + \beta_k \sin kx) + (b_{kk} - c_{kk}) (\alpha_k \sin kx - \beta_k \cos kx) \}.$$

Mivel a meghatározás szerint $U_{n,m}$ folytonos a " $\tilde{C}$ " metrikában, azonkívül ugyanebben a metrikában " H^{π} " lezártja " $\tilde{C}$ ", ezért világos, hogy " $\tilde{C}$ " minden " f " elemére teljesül a /25/ egyenlőség, ha ebben az esetben " α_k " és " β_k " alatt az " f " függvény megfelelő Fourier-együtthatóit értjük.

Ha " m " = " n ", akkor a /25/-ből a Marcinkiewicz & Berman féle azonosságot kapjuk.

Vezessük be a következő mennyiségeket:

$$\lambda_k = a_{kk} + d_{kk},$$

és

$$\rho_k = b_{kk} - c_{kk}$$

Megjegyezzük, hogy tulajdonképpen

$$\lambda_k = \lambda_k(U_{n,m}) = \lambda_k^{nm}$$

és

$$\rho_k = \rho_k(U_{n,m}) = \rho_k^{nm},$$

A /25/-ös egyenlőség jobb oldalát egyszerű átalakításokkal a következő alakra hozhatjuk:

$$(27) \quad \int_{-\pi}^{\pi} f_x(t) \left(1 + 2 \sum_{j=1}^m \cos kt + \sum_{k=m+1}^n (\lambda_k^{nm} \cos kt - \rho_k^{nm} \sin kt) \right) dt$$

Ez egy "C"-on értelmezett integráloperátor, amelynek a magja

$$(28) \quad \mathcal{O}(U_{n,m}; t) = 1 + 2 \sum_{j=1}^m \cos kt + \sum_{k=m+1}^n (\lambda_k^{nm} \cos kt - \rho_k^{nm} \sin kt).$$

Tehát a /25/-öt átírhatjuk a következő formába:

$$(29) \quad \frac{1}{2\pi} \int_{-\pi}^{\pi} U_{n,m}(f; x-v) dv = \frac{1}{2\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f_x(t) \mathcal{O}(U_{n,m}; t) dt.$$

Fentebb már megemlítettük, hogy a Vallée Poussin féle operátor TPO- /n, nm/. Ezt az operátort felírhatjuk a következő formában:

$$(30) \quad \tau_{n,n-m}[f; x] = \Phi_m(f; x) + \sum_{k=m+1}^n \left(1 - \frac{k-m}{n-m+1} \right) (a_k(t) \cos kx + b_k(t) \sin kx).$$

Legyen

$$(31) \quad p_k^{nm} = \left(1 - \frac{k-m}{n-m+1} \right),$$

és

$$(32) \quad B(n, m, t) = 1 + 2 \sum_{k=1}^m \cos kt + 2 \sum_{k=m+1}^n p_k^{nm} \cos kt.$$

A fenti jelölések mellett /30/ a következő képpen néz ki:

$$(33) \quad \tau_{n,n-m}[f; x] = \frac{1}{2\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f_x(t) B(n, m, t) dt.$$

LEMMA 8.

Teljesüljön egyenletesen minden "t"-re a $[-\pi, \pi]$ száraz-
szon az alábbi egyenlőtlenség

$$\frac{|A(U_{n,m};t)|}{|B(U_{n,m};t)|} \geq \varphi(n,m)$$

ahol $\varphi(n,m)$ "n"-nek és "m"-nek tetszőleges, valós függvé-
nye. Ebben az esetben

$$\|U_{n,m}\| \geq \varphi(n,m) \|T_{n,n-m}\|.$$

Bizonyítás:

A /29/-es formula és a lemma3. segítségével könnyen be-
látható, hogy a lemma állítása igaz. -v

A határozott integrálok tulajdonságaiból következik, hogy lé-
tezik egy olyan a szakaszon, amelyre

Ezerután ismét alkalmazva a lemma3.-at, azt kapjuk, hogy

Ebből már közvetlenül következik a bizonyítandó állítás.

LEMMA 9.

$$\|U_{n,m}\| \geq \|T_{n,n-m}\| - \frac{1}{2\pi} \int_{-\pi}^{\pi} |A(U_{n,m};t) - B(n,m,t)| dt.$$

Az állítás a /29/-es formula és a lemma3. közvetlen követke-
ménye.

A továbbiakban a következő sorozatot fogjuk vizsgálni

$$\{U_{n,m}\}_{n=1}^{\infty}$$

ahol $U_{n,m}$ tetszőleges $/n,m/$ típusu trigonometrikus, poli-
nomiális operáció.

T É T E L 2.

a/ Ha $\{ \rho_k^{nm_n} \}_{n=0}^{\infty}$ és $\{ \lambda_k^{nm_n} \}_{n=0}^{\infty}$, ahol $m_n < k \leq n$ összesében nem korlátos, akkor

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \|U_{n,m_n}\| = +\infty.$$

b/ Legyen

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{m_n}{n} = 1$$

Ekkor 1/

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \|T_{n,n-m_n}\| = +\infty$$

2/ Ha létezik egy olyan nullánál nagyobb " $\mathcal{X}$ ", hogy

$$\mathcal{X}(n, m_n) = \frac{\mathcal{X}}{O(\|T_{n,n-m_n}\|)},$$

akkor

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \|U_{n,m_n}\| = +\infty.$$

3/ Ha

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{2\pi} \int_{-\pi}^{\pi} |\mathcal{Q}(U_{n,m_n}; t) - B(n, m_n, t)| dt < +\infty,$$

akkor

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \|U_{n,m_n}\| = +\infty.$$

c/ Ha

$$\lim_{n \rightarrow \infty} (n - m_n) < +\infty$$

akkor

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \|U_{n,m_n}\| = +\infty.$$

Bizonyítás:

a/ Világos, hogy

$$\frac{1}{2} |\lambda_k^{nm_n}| = \frac{1}{2\pi} \left| \int_{-\pi}^{\pi} \cos kt \mathcal{Q}(U_{n,m_n}; t) dt \right|.$$

Tehát

$$\frac{1}{2} |\lambda_k^{nm_n}| \leq \|U_{n,m_n}\|.$$

Ehhez hasonlóan azt kapjuk, hogy

$$\frac{1}{2} |\rho_k^{nm_n}| \leq \|U_{n,m_n}\|.$$

Ebből a két egyenlőtlenségből következik, hogy a $\rho_{nm_n}^k$ és $\lambda_{nm_n}^k$

4 korlátatlansága maga után vonja a $\|U_{n,m_n}\|$ korlátatlanságát.

b/ 1/ A /16/-os formulából következően

$$\|T_{n,n-m_n}\| = \frac{4}{\pi^2} \ln \frac{1}{1 - \frac{m_n}{n} + \frac{1}{n}} + O(1),$$

ahonnan az állítás már triviális.

2/ és 3/ az előző pontból, és a lemma8.-ból, illetve a lemma9.-ből következik.

c/ Ha $\{\rho_k^{n,m_n}\}_{k=0}^{\infty}$ és $\{\lambda_k^{n,m_n}\}_{k=0}^{\infty}$, ahol $m_n < k \leq n$ nem korlátosak, akkor az "a" pontot alkalmazhatjuk. Tegyük fel, hogy

$$|\rho_k^{n,m_n}| \leq C_3, \quad |\lambda_k^{n,m_n}| \leq C_3 \quad \forall n, m_n, k.$$

Megmutatjuk, hogy ekkor a tétel b/3/ pontjának feltételei teljesülnek. Valóban, az hogy ebben a esetben $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{m_n}{n} = 1$, következik abból, hogy $n(1 - \frac{m_n}{n}) = n - m_n$. Azonkívül

$$\begin{aligned} & \frac{1}{2\pi} \int_{-\pi}^{\pi} |O(U_{n,m_n}; t) - B(n, m_n; t)| dt = \\ &= \frac{1}{2\pi} \int_{-\pi}^{\pi} \left| \sum_{k=m_n+1}^n (\lambda_k^{n,m_n} \rho_k^{n,m_n}) \cos kt - \rho_k^{n,m_n} \sin kt \right| dt \leq \\ &\leq \frac{C_3+2}{2\pi} \cdot 4 \sum_{k=m_n+1}^n (1+1) = \frac{4(C_3+2)}{\pi} \cdot (n-m_n) \end{aligned}$$

Ha mostan a fenti egyenlőtlenségek szélső tagjainak alsó li-
meszt vesszük, akkor láthatjuk, hogy a b/3/ pont alkalmaz-
ható, és a tétel bizonyítását be is fejeztük.

T É T E L 3.

Legyen $\{m_n\}_{n=0}^{\infty}$ egész, nem negatív számok sorozata.
Nem létezik olyan, pontonként konvergáló, $/n, m_n/$ típusu tri-
gonometrikus, polinomiális operáció sorozat, amelyre nézve tel-
jesülne a tétel2 b/2/ vagy b/3/ vagy c/ feltétele.

Bizonyítás:

Valóban, az előző tétel szerint bármely fentebbi operáció

sorozat normáira fennáll a következő egyenlőség:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \|U_{n,mn}\| = +\infty$$

amely a Banach - Steinhilber tétellel együtt bizonyítja állításunkat.

Legyen most $V_n \equiv V$, és nézzük meg, hogy létezik-e egy olyan $/n,n/$ típusú trigonometrikus, polinomiális operáció sorozat, amelyre nézve minden "x"-re, $x \in [-\pi, \pi]$, egyenletesen teljesülne a következő:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} U_{n,n}(f; x) = f(x)$$

Tétel B.L. 4. / Lozinsz'ij - Harsiladze /

Nem létezik olyan operáció sorozat, amely a fenti tulajdonságokkal rendelkezne.

Bizonyítás:

Valóban, ha " $m_n \equiv n$ ", akkor teljesül a tétel2. c/ feltétele, tehát a tétel3. szerint nem létezik olyan $\{U_{n,n}\}_{n=0}^{\infty}$, " U_{nn} " -/ n,n -TPO, amely pontonként konvergálna, tehát annál is inkább nem létezik olyan, amely az egység operátorhoz konvergálna pontonként. A " $\tilde{C}$ "-tér metrikájának szerkezetéből következik, hogy a pontonkénti konvergálás az egység operátorhoz, ekvivalens a /34/-es formulával, tehát a tételt bebizonyítottuk.

I r o d a l o m

Natanszon, I. P. : Konstruktív függvénytan /Budapest, 1952/

Ahijezzer, W. I. : Előadások az approximáció elméletéről

/Budapest, 1951/

Tyiman, A. F. : Valós függvények megközelítésének elmélete

/orosz nyelven/

/Moszva, 1960/

Berman, D. L. : A lineáris operációk egy osztályáról

/AAH CCCP 85. №1 (1952)/

Berman, D. L. : Lineáris, trigonometrikus, polinomiális

operációk néhány funkcionális térben

/AAH CCCP 88. №1 (1953)/